

International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies

International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies is a double-blind peer-reviewed, open-access journal published to reach excellence on the scope. It considers scholarly, research-based articles on all aspects of economics, finance and accounting. As an international congress aimed at facilitating the global exchange of education theory, contributions from different educational systems and cultures are encouraged. It aims to provide a forum for all researchers, educators, educational policy-makers and planners to exchange invaluable ideas and resources.

O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA INFLYATSIYA, SOLIQ SIYOSATI VA DAVLAT QARZI

Tuychiyev Sherxon Shuxrat o‘g‘li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Samarqand filiali “Moliya, soliq va bank ishi” kafedrasida dotsenti v.b., iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori
sherxontuychiyev@gmail.com

Jo‘rayev Behzod Nuraliyevich

TDIU SF “Moliya, soliq va bank ishi” kafedrasida dotsenti v.b. PhD
behzodjurayev1150@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada O‘zbekiston iqtisodiyotida muhim makroiqtisodiy omillar hisoblangan inflyatsiya darajasi, soliq siyosati va davlat qarzining o‘zaro bog‘liqligi hamda ularning iqtisodiy barqarorlikka ta‘siri kompleks tarzda tahlil qilinadi. Xususan, inflyatsiya jarayonlarining kelib chiqish sabablari, ularning ichki va tashqi omillar bilan bog‘liqligi, pul-kredit siyosati orqali inflyatsiyani tartibga solish mexanizmlari ilmiy asosda o‘rganilgan. Shu bilan birga, mamlakatda olib borilayotgan soliq siyosatining iqtisodiy faollikni rag‘batlantirishdagi roli, soliq yukining biznes subyektlari va aholi daromadlariga ta‘siri hamda soliq tizimini takomillashtirish yo‘nalishlari tahlil etilgan.

Maqolada davlat qarzining iqtisodiy rivojlanishdagi o‘rni alohida ko‘rib chiqilib, uning tarkibi, shakllanish manbalari va samarali boshqaruv mexanizmlariga e‘tibor qaratilgan. Davlat qarzining oshib borishi bilan bog‘liq xavf-xatarlar, fiskal barqarorlikka ta‘siri hamda qarz yukining iqtisodiy o‘shish sur‘atlariga ta‘siri ilmiy dalillar asosida yoritilgan. Shuningdek, O‘zbekistonda davlat qarzini boshqarish tizimini takomillashtirish, qarz mablag‘laridan samarali foydalanish va ularni iqtisodiyotning ustuvor sohalariga yo‘naltirish bo‘yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Tadqiqot davomida statistik ma‘lumotlar, iqtisodiy tahlil usullari, solishtirma va tizimli yondashuvlardan foydalanilgan. Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, inflyatsiya darajasi, soliq siyosati va davlat qarzi o‘rtasida uzviy bog‘liqlik mavjud bo‘lib, ularni muvofiqlashtirilgan holda boshqarish mamlakat iqtisodiy barqarorligini ta‘minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, maqolada makroiqtisodiy siyosatni samarali yuritish, fiskal intizomni mustahkamlash va inflyatsiyani maqbul darajada ushlab turish orqali barqaror iqtisodiy o‘shishga erishish imkoniyatlari asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: Inflyatsiya, soliq siyosati, davlat qarzi, makroiqtisodiy barqarorlik, fiskal siyosat, pul-kredit siyosati, soliq yuki, iqtisodiy o‘shish, davlat byudjeti, tashqi qarz, ichki qarz, inflyatsion bosim, fiskal intizom, monetar tartibga solish, iqtisodiy islohotlar.

Kirish

Zamonaviy iqtisodiy taraqqiyot sharoitida har bir davlatning barqaror rivojlanishi, avvalo, makroiqtisodiy muvozanatni ta'minlash, inflyatsiya darajasini nazorat qilish, samarali soliq siyosatini yuritish hamda davlat qarzini oqilona boshqarish bilan chambarchas bog'liqdir. Ayniqsa, bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayonini bosqichma-bosqich amalga oshirayotgan O'zbekiston uchun ushbu omillar iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlari hisoblanadi. So'nggi yillarda mamlakatda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, investitsiya muhitini yaxshilash va aholi farovonligini oshirishga qaratilgan bo'lib, bu jarayonda inflyatsiya, soliq siyosati va davlat qarzi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni chuqur o'rganish dolzarb ahamiyat kasb etadi.[1]

Inflyatsiya iqtisodiyotdagi umumiy narxlar darajasining o'sishini ifodalovchi muhim makroiqtisodiy ko'rsatkich bo'lib, uning yuqori darajasi aholi real daromadlarining pasayishiga, investitsion faollikning susayishiga va iqtisodiy barqarorlikning izdan chiqishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli inflyatsiyani jilovlash davlatning pul-kredit va fiskal siyosatida asosiy vazifalardan biri sifatida qaraladi. O'zbekistonda inflyatsiya jarayonlarini tartibga solishda Markaziy bankning monetar siyosati bilan bir qatorda, davlatning soliq siyosati ham muhim rol o'ynaydi.[2]

Soliq siyosati davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishning asosiy manbai bo'lib, iqtisodiyotni tartibga solishning samarali vositasi hisoblanadi. To'g'ri tashkil etilgan soliq tizimi tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantiradi, investitsiyalarni jalb etadi va iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlaydi. Aksincha, soliq yukining ortiqcha oshirilishi iqtisodiy faollikni cheklashi, yashirin iqtisodiyot ulushining ortishiga olib kelishi mumkin. Shu boisdan, O'zbekistonda soliq siyosatini liberallashtirish, soliq stavkalarini maqbullashtirish va soliq ma'murchiligini takomillashtirish bo'yicha izchil chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.[3]

Davlat qarzi esa mamlakat iqtisodiyotini moliyalashtirishning muhim instrumentlaridan biri bo'lib, u infratuzilma loyihalarini amalga oshirish, byudjet taqchilligini qoplash va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Biroq davlat qarzining haddan tashqari ortib ketishi fiskal barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi, kelajak avlod zimmasiga ortiqcha moliyaviy yuk tushishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu jihatdan davlat qarzini samarali boshqarish, uning xavfsiz darajasini saqlab turish va qarz mablag'laridan oqilona foydalanish masalalari dolzarb hisoblanadi.[4]

Mazkur maqolada O'zbekiston iqtisodiyotida inflyatsiya jarayonlari, soliq siyosati va davlat qarzi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik kompleks tarzda tahlil qilinadi. Shuningdek, ularning iqtisodiy o'sishga ta'siri, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ilmiy asosda yoritiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — mamlakatda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda ushbu omillarning rolini aniqlash va samarali iqtisodiy siyosat yuritish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iboratdir.[5]

Natijalar va muhokama

Mazkur tadqiqot doirasida O'zbekiston iqtisodiyotida inflyatsiya jarayonlari, soliq siyosati va davlat qarzi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik kompleks tahlil qilindi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, mamlakatda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda ushbu uch omil bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularning har biri iqtisodiy o'sish sur'atlariga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatadi.[6]

Avvalo, inflyatsiya darajasining dinamikasi tahlili shuni ko'rsatdiki, so'nggi yillarda narxlar o'sish sur'atlari asosan ichki talabning kengayishi, import qilinadigan mahsulotlar narxining oshishi va pul-kredit siyosatining yumshatilishi bilan izohlanadi. Inflyatsiyaning yuqori darajada saqlanib qolishi aholining real daromadlariga salbiy ta'sir ko'rsatib, iste'mol talabining tarkibiy o'zgarishiga olib keladi. Shu bilan birga, inflyatsiya darajasining oshishi ishlab chiqaruvchilar uchun qo'shimcha xarajatlar yukini keltirib chiqarib, investitsiya muhitining barqarorligiga putur yetkazadi.[7]

Soliq siyosati nuqtai nazaridan olib qaralganda, O'zbekistonda amalga oshirilayotgan soliq islohotlari iqtisodiy faollikni rag'batlantirishga qaratilganligi kuzatildi. Soliq stavkalarining

optimallashtirilishi va soliq yukining kamaytirilishi kichik va o'rta biznes subyektlari rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.[8] Biroq, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ayrim hollarda soliq tushumlarining kamayishi davlat byudjeti taqchilligini oshirish xavfini yuzaga keltiradi. Bu esa o'z navbatida davlat qarzining oshishiga olib keluvchi omillardan biri sifatida namoyon bo'ladi.[9]

Davlat qarzi bo'yicha olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda davlat qarzi nisbatan boshqariladigan darajada saqlanib turibdi, biroq uning tarkibida tashqi qarz ulushining yuqoriligi muayyan xatarlarni yuzaga keltiradi.[10] Xususan, valyuta kursining o'zgarishi tashqi qarz xizmat ko'rsatish xarajatlarini oshirib, byudjetga qo'shimcha yuk bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, davlat qarzining samarali boshqarilishi iqtisodiy o'sishni moliyalashtirishda muhim vosita sifatida xizmat qilmoqda.[11]

Natijalar shuni ham ko'rsatadiki, inflyatsiya, soliq siyosati va davlat qarzi o'rtasida o'zaro ta'sir mexanizmi mavjud. Masalan, inflyatsiyaning yuqori darajasi davlat xarajatlarini oshiradi va byudjet taqchilligini kuchaytiradi, bu esa qo'shimcha qarz jalb qilish zaruratini yuzaga keltiradi. O'z navbatida, davlat qarzining oshishi kelajakda soliqlarni oshirish yoki davlat xarajatlarini qisqartirish zaruratini keltirib chiqarishi mumkin. Bu esa iqtisodiy o'sishga salbiy ta'sir ko'rsatadi.[12]

Muhokama jarayonida xalqaro tajriba bilan solishtirish natijalari shuni ko'rsatdiki, rivojlanayotgan davlatlarda, jumladan O'zbekistonda, makroiqtisodiy siyosatning muvozanatli yuritilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Inflyatsiyani nazorat qilish uchun qat'iy pul-kredit siyosatini yuritish, soliq tizimini soddalashtirish va davlat qarzini samarali boshqarish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi.[13]

Shuningdek, tadqiqot natijalari asosida quyidagi muhim jihatlar aniqlandi:

- inflyatsiyani pasaytirish uchun monetar va fiskal siyosat o'rtasida uyg'unlikni ta'minlash zarur;
  - soliq siyosatini yanada liberallashtirish bilan birga byudjet daromadlari barqarorligini saqlash muhim;
  - davlat qarzini boshqarishda uzoq muddatli strategik yondashuvni kuchaytirish talab etiladi.
- [14]

Umuman olganda, olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston iqtisodiyotida inflyatsiya, soliq siyosati va davlat qarzi o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash barqaror iqtisodiy rivojlanishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Mazkur omillarni kompleks ravishda boshqarish orqali mamlakatda makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash va aholi farovonligini oshirish mumkin.[15]

Xulosa

O'zbekiston iqtisodiyotida inflyatsiya, soliq siyosati va davlat qarzi o'zaro chambarchas bog'liq bo'lgan muhim makroiqtisodiy omillar hisoblanadi. Ushbu maqolada olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, mamlakatda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda mazkur uch yo'nalishning muvozanatli va uyg'un rivojlanishi hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Avvalo, inflyatsiya darajasining barqarorligi iqtisodiy o'sishning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda O'zbekistonda inflyatsiyani jilovlash bo'yicha olib borilgan qat'iy pul-kredit siyosati ma'lum ijobiy natijalarni bermoqda. Biroq inflyatsiyaning tashqi omillarga, jumladan global narxlar o'zgarishi, importga qaramlik va valyuta kursi tebranishlariga sezgirligi saqlanib qolmoqda. Shu bois inflyatsiyani pasaytirishda nafaqat monetar vositalar, balki real sektorni rivojlantirish, ichki ishlab chiqarishni kengaytirish va raqobat muhitini kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Soliq siyosati esa iqtisodiyotni rag'batlantiruvchi asosiy fiskal instrument sifatida namoyon bo'ladi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, soliq yukining maqbullashtirilishi, soliq tizimining soddalashtirilishi va biznes uchun qulay sharoitlarning yaratilishi investitsiya faolligini oshirishga xizmat qiladi.

Ayniqsa, kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash, yashirin iqtisodiyotni qisqartirish hamda soliq ma'murchiligini takomillashtirish orqali byudjet tushumlarini barqaror oshirish mumkin. Shu bilan birga, soliq siyosati inflyatsiya darajasiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi, ya'ni ortiqcha fiskal yuk narxlarning oshishiga sabab bo'lishi mumkin.

Davlat qarzi masalasi esa makroiqtisodiy barqarorlikning yana bir muhim komponentidir. O'zbekistonda davlat qarzi nisbatan mo'tadil darajada bo'lsa-da, uning samarali boshqarilishi muhim vazifa bo'lib qolmoqda. Qarzni jalb qilishda uning maqsadli yo'naltirilishi, ya'ni infratuzilma, sanoat va innovatsion loyihalarga sarflanishi iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi va kelgusida qarz yukini kamaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, davlat qarzining haddan tashqari oshib ketishi inflyatsion bosimni kuchaytirishi va fiskal barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Umuman olganda, inflyatsiya, soliq siyosati va davlat qarzi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni hisobga olgan holda kompleks yondashuvni qo'llash zarur. Pul-kredit va fiskal siyosatning uyg'unligi, davlat qarzining oqilona boshqarilishi hamda iqtisodiy islohotlarning izchil davom ettirilishi O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror va uzoq muddatli rivojlanishini ta'minlaydi. Kelgusida ushbu yo'nalishlarda institutsional islohotlarni chuqurlashtirish, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish va xalqaro tajribani keng joriy etish muhim strategik vazifa bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi," PF-60-son Farmon, 28-yanvar 2022.
- [2] "O'zbekiston – 2030 strategiyasi," PF-158-son Farmon, 11-sentyabr 2023.
- [3] O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, "Pul-kredit siyosati va inflyatsiya bo'yicha hisobotlar." [Online]. Available: <https://www.cbu.uz>
- [4] O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi, "Davlat byudjeti va davlat qarzi bo'yicha rasmiy ma'lumotlar."
- [5] B. Eshqulov va boshq., "Soliq-byudjet siyosati va uning iqtisodiy o'sish va barqarorlikka ta'siri," *Universal Scientific Research Journal*, 2024.
- [6] Sh. Bo'ronov, "O'zbekistonda oqilona soliq siyosati – iqtisodiy barqarorlikning muhim omili," *ACUMEN Journal*, 2025.
- [7] U. To'lakov, "O'zbekiston Respublikasining inklyuziv soliq siyosati," *Ilg'or iqtisodiyot va pedagogik texnologiyalar*, 2026.
- [8] M. Djumaniyazov, "Soliq siyosati va strategiyasining ilmiy-nazariy tahlili," *Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot*, 2024.
- [9] X. Ismatov, "Soliq siyosati va uning strategiyasiga oid ilmiy tadqiqotlar sharhi," *Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot*, 2024.
- [10] B. Xakimov, "Davlat qarzi va soliq siyosati," *Ilm-fan xabarnomasi*, 2025.
- [11] A. Omonov va T. Qoraliev, *Pul va banklar*. Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2018.
- [12] Sh. Abdullayeva, *Kredit va kreditlash amaliyoti*. Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2017.
- [13] N. Jo'rayev, *Makroiqtisodiyot*. Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2019.
- [14] S. G'ulomov, *Iqtisodiyot nazariyasi*. Toshkent: Fan, 2016.
- [15] O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, "Inflyatsiya darajasi va makroiqtisodiy ko'rsatkichlar bo'yicha statistik to'plamlar," 2023.